Бутәв адам

Гәзетләри нәәрдән кечирирдим. Бир шәкил диггәтими чәкди. Бахышлары мәнә таныш кәлди. Һаггындакы јазыны охудум. Нәсир муәллим иди. Имангулијев. Хатирәләримин дәфтәри вәрәгләнди. Гырх ил бундан әввәл-ки күнләрими јашадым. Онда Губадлы рајон гәзети "Авангард"ын редактору идим. Кәнч идим, гәләмим пухтәләшмәмишди, чилаланмамышды. Бајағы сијасәтләрдән узаг идим. Ону билирдим ки, көрдүјүму, билдијими Бајағы сијасәтләрдән узаг идим. Ону билирдим ки, көрдүјүму, билдијими јазмалыјам. Нечә дејәрләр, јахшыны јахшы, писи пис. Бу да бә'зән мәнә јазмалыјам. Нечә дејәрләр, јахшыны јахшы, писи пис. Бу да бә'зән мәнә бәбаһа баша кәлирди. Јухарыларын аб-һавасына үјғун олмаја баша кәлирди. Јухарыларын аб-һавасына үјғун олмаја баша кәлирди. Рајон мәгаләләримин үстүндә башым аз әғры чәкмирди. Рајкомун биринчи катиби мәнә ирадыны билдирди:

Әли ИЛДЫРЫМОҒЛУ

- Бу нәдир, ағлына кәләни јазырсан?! - деди. Билирсән ки, гәзет рајкомун органыдыр! Главлитә көстәриш вермишәм! Демишәм ки, бизим хәбәримиз, разылығымыз олмајан тәнгиди мәгаләләрин кетмәсинә имкан вермәсин! Слуши, рајон гәзетинә јаздығларын бәс дејил, көтүрүб башымызын үстүндән республика гәзетләринә дә мәгаләләр верирсән! - Тахыл бичини кечикир! Тичарәт гајдалары позулур!.. Јухарыларда да охујуб мәнә зәнк вурурлар ки, бу нә биабырчылыгдыр?! Рајкомун барәсиндә пис фикир јарадырсан!

Бу чүр сөз-сәһбәтләримиз чох олурду. Лакин горхутмурду мәни бу һәдәләр. Нечә дејәрләр, дәлигانлыјдым, кери чәкилмирдим, инадымдан дөнмүрдүм. Бир күн узаг кәндә кетмишдим. Ишими гуртара билмәдијим үчүн кечә галмалы олдум. Сәһәр идарәјә гајыданда ишчиләр арасында чашғынлыг һисс етдим. Анчаг буна әһәмијјәт вермәдим. Гәзетин нөвбәти нөмрәсини планлашдырдыг, вериләчәк мәгаләләрин һәчмини, сәһифәдәки јерини мүәјјәнләшдирдик. Ишчиләр чәкиләндән сонра мәтбәәнин мудири тәкликдә мәнә јанашыб һәјәчанла:

- Хәбәрин вар?! - сорушду.

- Нәдән?

- Ешитдијимә көрә бу кечә рајкомун бүросу олуб, сизи редакторлугдан азад едибләр.

Әлбәттә, белә бир хәбәр мәним үчүн көзләнилмәз дејилди. Лакин бу шәкилдә јох. Чүнки мүвафиг гајдаја көрә мәсәләси мүзакирә олунан шәхсин бүро ичласында иштиракы тә'мин едилмәлидир.

Бу барәдә јәгинлик һасил етмәк, һәм дә сөзүмү демәк үчүн биринчи катибләә көрүшмәли олдум. Онун кабинетинә дахил оланда телефонун дәстәји гулағында иди. Сәһбәт мәндән кедирди:

- Јолдаш Гасымов, "какраз" өзү дә кәлди. Әтрафлы сәһбәтимиз олуб. Е'тираз еләмир...

Һәмсөһбәти телефонда она нә дедисә, катиб дәстәји мәнә узатды вә:

- "Секадандыр", - деди. - Әли Гасымовдур, мәтбуат бөлмәсинин мүдири. Нә исә сорушмаг истәјир. Артыг-әскик сөз демә.

Әли Гасымовун мәнә илк суалы бу олду:

- Јахшы, редакторлугдан нијә кедирсән?! Гәзетин дә пис чыхмыр.

- Мәним һеч нәдән хәбәрим јохдур.

- Бу нә сөздүр?! Бәс катибин сизинлә сәһбәти олмајыб?! Бүрода иштирак етмәмисән?!

- Хејр.

- Онда телефону вер катибә.

Катиб телефонун дәстәјини алыб Әли Гасымову дилә тутмаға башлады:

- Мәсәлә елә дејил... Архајын олун... Бурада елә бир анлашылмазлыг јохдур. Һансы вәзифәни истәсә... разы оларыг.

Катиб телефон данышығыны гуртарыб мәнә тәрәф чәндү вә һеч бир шеј олмајыбмыш кими:

- Әслиндә бу ишә гол гојмурдум, - деди. - Јолдашлар башдан чыхартды. Мәнә галса, билирсән ки, хәтрини истәјирәм. Сонрадан өзүм дә пешман олмушам. Артыг кечиб, гәрар гәбул олунуб. "Секајнан" да разылашмышыг. Кет кағызкүгүзу тәһвил вер тәзә јолдаша. Иш барәндә дә бир шеј фикирләшәрик. Өзүн һансы вәзифәни истәсән...

Мүсаһибим тутдуғу вәзифәнин она мүдриклик јох, мүвәггәти сәлаһијјәт бәхш етдијини анламаг фәһминдән хали иди вә бу чүр дипломатик кедишләрлә она елә кәлирди ки, һамыны алдатмагда маһирдир. Она көрә дә катибин јумшалдычы вә бајағы сөзләрини чавабсыз гојуб кабинетини тәрк етдим.

Бир нечә күндән сонра Бакыда олдум. Мәркәзи Комитәнин бинасынын кираәчијиндә Нәсир Имангулијевлә растлашдым. Әлбәттә, бу бир тәсадүф иди. Нәсир муәллим сәлигә илә кејинмишди. Әјниндә өзүндән чыхыглары олан ачыг гәһвәји рәнкдә костјум варды. Мәркәзи Комитәнин тәблиғат-тәшвигат шө'бәси мүдиринин мәтбуат үзрә мүавини илә рәсми шәхс кими, бир гәдәр дә чәкинә-чәкинә саламлашдым. Онунла илк дәфә редакторлуға тәсдиг едиләндә таныш олмушдум. Бу бизим икинчи көрүшүмүз иди. Нәсир муәллим хош бир тәбәссүмлә:

- Һә, кәлмисән?! Онсуз да сизи чағырмалыјдыг. Вурдуғун телеграмы да алмышыг.

- Јолдаш Имангулијев, - дедим. - Бизләрдә мәсәл вар - илан вуран очаға гачар. Бизим дә очағымыз бурадыр.

Нәсир муәллим әлини чијнимә гојуб силкәләјәрәк:

- Јахшы, чых јухары, Әли Гасымовун отағында көзлә, мән дә бешон дәгигә гајыдырам, - дејиб кәнарда дајанмыш машына тәрәф јөнәлди.

Бурахылыш вәрәгәси алыб лифти көзләмәдән үчүнчү мәртәбәјә галхдым. Мәтбуат бөлмәсинин јерләшдији отаға дахил оланда һәмишәки кими хош сифәтлә гаршыланмадым. Бир дә ки, рајкомун көзүндән дүшән адам онларын нәјинә кәрәкдир. Ахы алдығым сијаси "ләкә" мәнә јахын дүшәнләрин дә әтәјини корлаја биләрди. Пәнчәрәјә јахын отурмуш нисбәтән чаван тә'лиматчы гијмәтли сөзләрини хәрчләмәјә хәсислик едирмиш кими ағзынын учу илә, бир гәдәр дә әдалы сорушду:

- Сизин әсл пешәниз нәдир?

- Муәллимлик.

- Демәли, рајком һачанса јол вердији сәһвини дүзәлдиб. Кедин, муәллим ишләјин дә... Көрәк елә гәзет ола?!

Она чаваб вермәдим, сусдум. Инди сәсими галдыран вахтым да дејилди. Анчаг һисс етдим ки, бу сөз мәндән чох, күнчдәки столун архасында әјләшмиш сакит тәбиәтли, гарајаныз ишчијә тохунду. О, рајон гәзетләринә бахан Сүлејман Хәлилов иди. Сүлејман Хәлилов јухарыдан кедән һәмкарына:

- Бу нә сөздүр, - деди. - Нечә илдир муәллимликдән араланыб, мәс'ул катиб, редактор...

Инди дә дәрәбәјлик едиб атыблар бајыра. Дејирсән һаггыны тәләб етмәсин?!

Башда әјләшән бөлмә мүдири Әли Гасымов гаршысындакы кағызлардан диггәтини ајырараг:

- Ну хорошо, бурада мүбаһисә ачмағын јери дејил, - дејә онлара ирадыны билдирди.

Бир нәфәр гапыны ачыб:

- Губадлыдан кәлән кимдир? - сорушду. - Гәзет редактору, јолдаш Имангулијев көзләјир.

Тез ајаға галхыб Нәсир муәллимин отағына кетдим. Мәнә әјләшмәк үчүн јер көстәрди. Башыма кәләнләри әтрафлы данышдым...Ахырда да дедим ки, јолдаш Имангулијев, бура һеч дә өз јеримә гајытмаг мәгсәдилә кәлмәмишәм. Истәјирәм мәни инандырасыныз ки, рајкомун һаггымда гәбул етдији гәрар әдаләтлидир. Онда һаггсызлыг әзабындан хилас оларам. Бир дә ки, гајыдыб муәллим ишләјәндә ихтисасыма көрә конститусија дәрсини мән дәмәлијәм. Гануларымызын мүгәддәслијинә шүбһәм олса, конститусијамызы үрәкдән тәдрис едә билмәрәм. Шәкирдләрлә боғаздан јухары данышарам. Истәјирәм сөзләрим үрәкдән кәлсин. Дедикләрим дүшүндүкләрим кими олсун.

Нәсир муәллимин тәмкинли чөһрәси гајғылы ифадә алды. О, јана бурулуб телефонун дәстәјини галдырды:

- Мамед Салманович, - идеоложи шө'бәнин мүдири илә данышмаға башлады. - О јолдаш јанымдадыр, Губадлынын редактору, сәһбәт еләдим.

Шө'бә мүдири она нә чаваб вердисә, Нәсир муәллимин бахышларындакы мәрһәмәт ишығы зәифләјән кими олду:

- Елә дејил е, Мамед Салманович, - деди. - Катиб гәрарыны мүдафиә еләјир, редактор да һаггыны. Һәр икиси дә елә данышыр ки... Она көрә дә јахшы олар ки, онлары бир јердә гәбул едәк. Катибә мәним дә бәјүк һөрмәтим вар. Анчаг мәтбуат ишчисини он илләрлә јетишдирмәк олмур. Бу јолдаш да аз-чох формалашыб.

Һисс етдим ки, шө'бә мүдиринин чавабы Нәсир муәллими гане етмәди. О, дәстәји јерә гојуб ајаға галхды вә мәнә:

- Сиз тәрпәнмәјин, - деди. - Бурда әјләшин, беш дәгигә көзләјин, кәлирәм.

Нәсир муәллим шө'бә мүдиринин онун отағы илә үзбәүз олан кабинетинә кечди. Гајыданда әһвалруһијјәси дурулмушду. Мәндән сорушду:

- Һарада галырсан?

- "Новаја Јевропа" меһманханасында.

- Нечәнчи отагда?

О, дедикләрими әл-бојда кағыза гејд едә-едә:

- Пулун-задын вар? Бирдән корлуг чәкәрсән!

- Нараһат олмајын, елә бир еһтијачым јохдур, - чаваб вердим.

Нәсир муәллим диггәтини чәмләләндириб:

- Белә мәсәләһәт олду ки, катиб дә кәлсин, бир јердә данышаг, - деди. - Сабаһ алтынчы күн, бириси күн базар, үзүмүзә кәлән һәфтәнин биринчи күнү бурада олун, сәһәр саат 10-да.

...Дејилән вахт Мәркәзи Комитәдә олдум. Сүлејман Хәлилов бу мәсәләнин һәллиндә сәлаһијјәтчә күчсүз олса да, мәнә тәрәф иди. Мүмкүн кәмәјини әсиркәмирди. Јери дүшдүкчә һаггындакы сәсини галдырырды. Бөлмәнин башга ишчиләри исә күләјин сәмтини һисс едиб артыг мәнә јовушурдулар...

Губадлынын биринчи јох, ихтисасча зообајтар ишчиси олан вә идеоложи саһәјә бахан икинчи катиби кәлмишди. Шө'бәнин бүтүн ишчиләринин иштиракы илә бизи јухары даирәдә гәбул етдиләр... "Көһнә рәһбәрликлә јахын олдуғуна, гәзетдә көбүд сәһвләрә јол вердијинә көрә тутдуғу вәзифәдән азад едилсин". Бирчә чүмләдән ибарәт олан бу чәфәнк гәрар Мәркәзи Комитәнин әләк-хәлбириндән кечмәди. Нәсир Имангулијевин инадлы тә'киди илә һөкмүн гәрәзли олдуғу үзә чыхды вә ләғв едилди...

Нәсир муәллим мәни ајрылыгда гәбул едәрәк:

- Сизә гаршы әдаләтсизлик етмәк истәјирдиләр, буна јол вермәдик. Көрүрәм, үмидверән кадрсан, дирибаш оғлансан, гәләмин дә пис дејил. Она көрә дә сәни итирмәк истәмәдик, гајтардыг јеринә. Анчаг хаһиш едирәм, бундан јанлыш нәтичә чыхарма, чашыб өзүнү рајкомун фөвгүндә гојма. Һәр һалда нечә олса, катиб катибдир. Чалышын, дил тапын, меһрибан ишләмәк лазымдыр. Чәкишмә һеч кимә хејир вермәјиб...

О вахтлар биринчи катибләрин кәсдији башын сорғу-суалы јох иди. Она көрә дә мәним тәзәдән өз вәзифәмә бәрпа олунмағым рајон партија комитәсинә ағыр кәлирди. Рајком катибләри буну өзләринә һеч вәчһлә сығышдыра билмирдиләр. Долајы јолларла гәзетин ишинә мане олурдулар. Редаксија өкеј ушаг вәзијјәтинә дүшмүшдү. Нә кизләдим, јахын билдикләрим дә ишимизә пәл вурурдулар ки, катибләрин јанында башлары уча олсун. Әлбәттә, белә бир зиддијјәтли шәраитин јахшы сонлуғу ола билмәзди... Кеч-тез ләкәләниб сырадан чыха биләрдим. Одур ки, бир нечә ајдан сонра јенә Нәсир муәллимә үз тутмалы олдум. Вәзијјәти данышдым, хаһиш етдим ки, башга рајона дәјишилмәјимә көмәк етсин. Өзү дә ән узаг рајона, ән ашағы мәтбуат ишинә. Нәсир муәллим әлини чәнәсинә вериб үзүмә баха-баха фикрә кетди. Һисс едирдим ки, барәмдә нә исә чыхыш јолу дүшүнүр. О, бирдән:

- Јахшы јадыма дүшдү. Кәлсәнә сизи Газах рајонуна көндәрәк. "Какраз" орада редактор јери бошдур. Бу деди-годудан да гуртарарсан. Газах да ки, Губадлыдан ики-үч дәфә бөјүкдүр.

Е'тираз етмәдим. Нәсир Имангулијев јанымдача Газахла телефонла данышды:

- Јолдаш Сүлејманов, редактор мәсәләсини һәлл етмишик. Сизә чаван бир оғлан көндәририк. Тәчрүбәси вар, һазырда редактор ишләјир. Көндәрирәм јаныныза. Көрүшүб сәһбәт еләјәрсиз, сонра үмуми бир фикрә кәләрик...

Нәсир муәллим үзүнү мәнә тутараг:

- Ешитдин дә, - деди. - Газағын биринчи катиби Сүлејмановду, јахшы да јолдашдыр. Кет, гатара билет ал, сабаһ ол онун јанында.

Үзүм өјрәшдији "Новаја Јевропа" меһманханасында отаг тутмушдум. Бакы-Тифлис гатарынын јола дүшмәсинә бир саат галмыш һәвәслә јыр-јығыш еләмәјә башладым. Бу һејндә таныш хидмәтчи отағымын гапысыны ачыб деди ки, бајагдан бәри меһманхананын мудири Патиашвили сизи ахтарыр.

Биринчи мәртәбәјә ендим. Патиашвилинин кабинетинә дахил олдум. О, мәнә билдирди ки, "Секадан" зәнк вурмушдулар. Дедиләр ки, Губадлынын редактору орада галыр. Она чатдырын ки, һеч јерә кетмәсин, сабаһ Нәсир Имангулијевин јанында олсун.

Овгатым корланды. Өз-өзүмә дүшүндүм: "Јәгин ишим баш тутмады". Никаранчылыг, чүрбәчүр шүбһәләр... Фикрим јүз јерә шахәләнди. Һәмин кечә јухум әршә чәкилди. Сәһәр јенә дә Мәркәзи Комитәдә олдум. Бурахылыш мәнтәғәсиндә нә гәдәр шикајәтчи варды, илаһи! Әлиндән вәзифәси чыхан, иш истәјән, һагсызлығын кирдабында боғулан, партијадан харич едилән... Мүхтәлиф јашлы, мүхтәлиф дәрд-сәрли инсанлар. Дивардан асылмыш телефонлара јахын дүшмәк олмурду. Башларыны ашағы салан дашгәлбли милис ишчиләри, инсафлары јохмуш кими онлары нечә дә сојуғанлыгла гаршылајырдылар. Бу мәнзәрәнин шаһиди олдуғча гајғыларымын үстүнә бири дә кәлиб, фикир јүкүму даһа да ағырлашдырырды.

Бурахылыш вәрәгәми алыб јухары мәртәбәјә чыхдым. Нәсир Имангулијев мәни гәбул едәрәк:

- Дүнән сиздән сонра Хасај Вәзиров кәлмишди бура, "Коммунист"ин редактору. Сизи имзаныздан танијыр. Көтүр-гој еләдик ки, Газах сизин үчүн чәтин олар. Елә "Коммунист"ә көндәрәк. Орда бир хусуси мүхбир јери бошдур. Вәзиров да разылашды. Анчаг бу шәртлә ки, Нахчыван зонасына кедәсән. Ора бир аз узагдыр. Бә'зи чәтинликләри дә вар. Она көрә дә мүнасиб кадр тапа билмирик. Зона нечә ајдыр бош галыб...

Разылашдым. Нәсир муәллим журналист пешәсинин хусусијјәтләри, дашыјачағым јени вәзифәнин тәләбләри, Нахчыванын аб-һавасы барәдә мәнимлә хејли сәһбәт етди. Ағыллы мәсәләләр верди, өз тәчрүбәсиндән данышды. Сонра ајаға галхыб әлими сыхараг:

- Сизә мүвәффәгијјәт! - деди. - Нәзәрә алын ки, "Секанын" кадрысыныз. Бу е'тимады доғрултмаг үчүн көрәк чох чидди чалышасыныз.

Республика мәтбуатында баша вурдуғум 40 иллик јарадычылыг јолум бах бураданча башланды. Хејирхаһ әмәкләри хош хатирәләрдә јашајан вә бу күн 85 иллик јубилеји гејд олунан гибләкаһым олан рәнчбәр атама һәрдән башыма кәләнләрдән, Нәсир муәллимин хејир-дуа вердији кичик кабинетдән, кешмәкешли һәјат јолумда растлашдығым хејирдән, шәрдән, нәчибләрдән, нанәчибләрдән данышырдым. Нәсир муәллимин һагг-сајыны дилимә кәтирәндә атам мәмнун олуб миннәтдарлыгла дејәрди:

- Оғул, јәгин о, бүтәв адамдыр.

Нәсир муәллим, јаш исә јүздә бүтәвләшир. Бәренидәки јазым да, сөзүм дә онда бүтәвләшәчәк - јүз иллијинидә.